Thet Bok thêra Adela folstar.

De Heer G. Colmjon heeft in de *Leeuwarder Courant* een aan mij gerichten brief doen afdrukken, zonder daarbij te vermelden, dat ik daarop hem schriftelijk geantwoord heb. Dus ben ik wel genoodzaakt den inhoud van mijn antwoord op dezelfde wijze aan het publiek mede te deelen. Ik zal trachten dit zoo beknopt mogelijk te doen, zonder mij met alle beuzelingen op te houden.

„Talrijke plaatsen, schrijft de Heer C., zijn woord voor woord in hedendaagsch Hollandsch of Friesch over te schrijven, zonder dat men eenige omzetting behoeft te maken, om een behoorlijken stijl te hebben." Dit had hij van het geheele boek kunnen zeggen, om de eenvoudige reden, dat de verschillende schrijvers zich in de gewone spreektaal uitdrukken, die zoo natuurlijk is, dat men die zelfde zaken bezwaarlijk anders zeggen of schrijven kan. Tusschen dezen verhalenden stijl, en den dorren stijl van wetten, contracten en testamenten, waarin alles bestaat, wat wij tot nu toe in de O. Fiesche taal bezaten, is geene vergelijking geldig. Maar geheel op dezelfde wijze zal een Griek in onze dagen de taal van Herodotus in zijne tegenwoordige spraak kunnen overbrengen, zonder aan de woordvoeging of periodenbouw iets te veranderen, al zijn daar drie en twintig eeuwen tusschen verloopen.

Evenzoo is het met sommige woorden en uitdrukkingen, waarop de Heer C. vervolgens aanmerking maakt. Die woorden en uitdrukkingen of zegswijzen bestaan nog en zijn nog in gebruik; maar dat bewijst niet dat zij voorlang,

voor eeuwen niet bestonden en gebezigd werden. Het is niet mogelijk van eenig woord den tijd van zijn ontstaan aan te wijzen, tenzij namen van zaken, die zelve van later tijd en oorsprong zijn. De woorden en uitdrukkingen, waaruit eene taal bestaat, zijn toch wel even oud als de taal zelve. Als er bl. 3 staat: „tha thene Magy thàt anda nôs kryg," dan zal men toch niet beweren, dat er eens een tijd was, waarin de menschen geene neuzen hadden of geene gewaarwordingen in den neus kregen enz. enz., bl. 16 en elders: „falikant ut kuma." Dat woord falikant komt in de oudste Friesche en Hollandsche stukken, die er bestaan, reeds voor, en wel als zelfstandig naamwoord, *zonder argelist en falikant*, of als bijwoord: *falikant uitkomen*, daarnevens staat als bijvoegelijk naamwoord: *mislikande* b. v. „en mislikande dânte fon en diar," eene wanstaltige gedaante van een dier, d. i. eene gedaante die weinig of niet gelijkt op het voorwerp. Dit *mislikande* vindt men ook verkort tot *mislik*, (Oude Friesch wetten, Leeuwarden 1782, bl. 6), 't geen wij nog wel bezigen in de uitdrukkingen, *dat is eene mislijke zaak*, *dat ziet er mislijk uit*. Even als nu *mislikande*, zamengesteld is uit *mis* en *likande*, zoo zal ook het b.v. naamwoord *falikande*, waarvan *falikant* ontleend is) bestaan uit *fa* en *likande; fa* in het Deensch *faa* (weinig) komt in het Handschrift bl. 189 voor als *fê*, „men jvd wil ik jo vppen lek wysa thàt fê bêtre sy," maar thans wil ik u op een gebrek wijzen, dat *weinig* beter is. bl. 149. Net krekt lik. *Net* beteekent hier geen *niet*, 't welk in het HS. altijd *navt* is en onderscheiden van *nawet*, *niets*: maar „net lik" en „krekt lik" beteekent beide *volkomen gelijk* en „net krekt lik" is eene door verdubbeling versterkte uitdrukking.

In andere opmerkingen vergeet de Heer C. dat het HS. niet in hetzelfde dialekt geschre-

ven is als de O. F. wetten; deze vertoonen de taal tusschen het Vlie en de Lauwers; dat de taal tusschen het Vlie en de Kinnem. Vandaar komt het gebruik van *nêi*, *naar*, tegenover *to*, van *lik as* tegenover *lik sa*. Vandaar komt het ook dat in het HS. woorden aangetroffen worden, die men nergens terug vindt dan in Noordholland, b. v. *hêmisdêgum*, *heemsdagen*, voor *onlangs*: *nol* in de beteekenis van eene kleine *ronde* terp. Dit *nol* is verwant met *nul*, welke benaming ontleend is aan de *ronde* gedaante van het cijfer. Het woord *nul* heeft niets uit te staan met het Latijnsche *nullus*.

Trouwens het geheele boek, geschreven voor de komst van de Romeinen in ons land, wijst geene sporen aan van bekendheid met de Latijnsche taal. Wel bevat het Latijn veele woorden van Midden Europeschen oorsprong, welke dus met woorden in germaansche talen overeenkomst hebben, zooals *schola* en *skole*, *altare* en *àltàr*, *tunica* en *tohnekke* en anderen — *to-hnekka* is een vrouwenkleed, dat om den hals sluit en *tot den nek* reikt — maar ook dikwijls bedriegt hier de schijn; zoo staat *restja* en de *rest* in geene betrekking tot *restare*. Dit *restja* is rusten, berusten; de voorraad, die in het pakhuis berust, is daar nog aanwezig; en „hwat thêr jeta rest fon vs alde sêdum," beteekent wat er nog aanwezig is van onze oude zeden. Daardoor beteekent ook het zelfstandig naamwoord *rest* eene nog aanwezige hoeveelheid. Evenmin heeft *just* verwandschap met *justus*, rechtvaardig. Het bijwoord *just* beteekent eigenlijk *terzelfder tijd*, „just wêre 't jolfêrste," „terzelfder tijd was het jolfeest." In diens zin is *just* verwant met *jod* dat een tegenwoordigen tijd aanduidt. Hierbij moet ik den Heer C. nog doen opmerken, dat het b. v. n.woord *justus* geen part. pass. is van een werkwoord *jugere*, 't gene reeds wegens den vorm onmogelijk is, maar bovendien met de beteekenis niet strookt. Het

werkwoord *jugere* of *jugire*, dat bij Festus en bij Varro voorkomt, beteekent het *krijschen* van een roofvogel, inzonderheid een wouw of kiekendief, zoodat *justus* op *jugire* past als een tang op een varken.

De Heer Colmjon meent eene opzettelijke verknoeijing te zien in de woorden *amering* en *salthatha*. Die woorden zijn volkomen goed. *Amering* in later tijd verbasterd tot *amery* werd niet meer verstaan, en daarom heeft men er eene afleiding voor verzonnen. Het woord *amering* is te vinden bij Kiliaan en beteekent *vonk*. *In een amering* wil zeggen, binnen het korte oogenblik, dat eene vonk duurt.

Salthatha altijd geschreven *salth-âtha* is zamengesteld uit *salth*, verkort voor *sellath*, gekocht, en *âtha* makkers, strijdmakkers, en beteekent dus gekochte (of gehuurde) strijders, huurtroepen. Het wordt nooit van de Friesen gebruikt; de Friesche krijgslieden worden steeds *wêrar* landverdedigers genoemd. Alleen de vreemde vooral Asiatische Koningen hebben *salth-atha* huurlingen in dienst.

Lvnsyakte is eene schrijffout, ontstaan door het kleine verschil tusschen de vorm van de letters *n* en *ng*. *Lvngsyakte* is de natuurlijke naam voor eene ziekte, waaraan het vee blootgestaan heeft, zoolang als het longen heeft gehad. Daarom is het een dwaas beweeren, dat de longziekte voor 1693 niet bestaan heeft, omdat men dan eerst een bepaald bericht daarvan in Hessen vindt. Al is dit laatste waar, dan is het nog geen bewijs, dat niet veele oudere berichten zijn verloren geraakt, en dat er niet ontelbaar veele dingen gebeurd zijn, waarvan geen bericht tot ons gekomen is. Te stellen dat alles waarvan wij geen bericht hebben, ook

nooit gebeurd is, moet wel de grootste ongerijmdheid genoemd worden. Bovendien komt het gebrek aan een bepaald bericht mede voort uit de gewoonte der oude Kronijkschrijvers, die bij alle besmettelijke en doodelijke ziekten, zoo bij menschen als bij vee altijd onbepaald spreken van eene *pest*. Intusschen houd ik in dit geval de beschrijving van eene veeziekte bij Silius Italicus XIV, 582—612, voor een bepaald bericht, omdat daarin *de longen* als voorname zetel van het kwaad voorkomen. Dat nu die beschrijving uit een geneeskundig oogpunt beschouwd onnaauwkeurig en verward schijnt, komt daarvan daan, dat Silius Italicus geen geneeskundige was, maar een dichter.

Een groot gewicht legt de Heer C. op het *skriffilt*, dat in het boek meermalen voorkomt, en dat hij verkiest gelijk te stellen met ons *linnen papier*. Doch hij weet niet, dat met de uitvinding van dit laatste bedoeld wordt de vervaardiging van papier uit *linnen lompen*. Hoe nu dat *skriffilt* er uit zag en op welke wijze het vervaardigd werd, weten wij niet. Alleen wordt er bericht, dat men daartoe *linnent* of als surrogaat *pompabläder* bezigde. Doch wat is nu *linnent?* op bl. 95 lezen wij: „hira hemeth is linnent, hira to-hnekka wol, thåt hju selva spon ånd wêvade" Daaruit blijkt, dat met *linnent* bedoeld wordt, wat wij *vlas* noemen, Nu is zeker een vilt uit vlas zamengestampt eene zeer grove en ruwe stof, en al was zij dicht en effen genoeg om er met een penseel op te kunnen schrijven, toch met papier niet te vergelijken. Zeer juist wordt daarom dit onderscheid ook in acht genomen, door Hiddo oera Linda die in 1256 het afschrift gemaakt heeft op *wrlandisk pampyer*, en daarbij niet het inheemsche woord *skriffilt*, maar het uitheemsche *papier* bezigt. *Skriffilt* en *papier* is dus geenszins hetzelfde.

Een ding staat onlochenbaar vast, dat het Handschrift geschreven is op eene papiersoort, die in de 13e eeuw nog in Spanje vervaardigd werd, en na dien tijd niet meer voorkomt. Slechts een enkeld stukje van zulk papier als monster zal men misschien in de verzameling van een of ander oudheidkundige nog vinden, maar anders kan niemand de weergade daarvan aanwijzen. Een gelijksoortig papier treft men aan in de Keizerlijke Bibliotheek te Petersburg in de oudste Chinesche documenten. Dit vernam ik van den Heer B. Lasonder, Predikant te Acquoij, die een geruimen tijd te Peterburg vertoefd en de Keizerlijke Bibliotheek bezocht heeft, en bij mij aan huis het Handschrift ziende, terstond de gelijksoortigheid van dit Arabische katoen-papier met het Chineesche herkende.

Verder verwijs ik den lezer omtrent deze geheele zaak naar mijn verslag daarover bij het Friesch Genootschap uitgebracht: want de laatste bedenking van den Heer Cohnjon in het postscriptum geuit, dat het Geschrift vervaardigd zoude zijn na den jare 1853, is te bespottelijk om er op te antwoorden, en beleedigend voor den eigenaar.

Dr. J. G. OTTEMA.